

Hoe IJburg verandert van dorp naar stad

AUTEUR WESSEL SIMONS

Wanneer een nieuwe wijk uit de grond wordt gestampt, is dit een dankbare gelegenheid voor studenten stadssociologie om hier een scriptie aan te wijden. In 'Burgers aan het IJ – over het ontstaan van een (virtuele) bewonersvereniging en sociale bindingen' van Annemarijn Walberg staat gemeenschapsvorming in de nieuwe Amsterdamse wijk IJburg centraal. Ze onderzoekt in welke mate een bewonersvereniging bijdraagt aan het ontstaan van sociale cohesie.

Het sociale cohesiedebat is diep geworteld in de ontstaansgeschiedenis van de sociologie en het onderscheid dat Ferdinand Tönnies eind negentiende eeuw maakte tussen 'Gemeinschaft' en 'Gesellschaft'. De roep om de sociale cohesie in moderne samenlevingen te herstellen is er anno 2005 niet minder om. Als operationalisatie is sociaal kapitaal, op alle denkbare niveaus, uitgegroeid tot een invloedrijk concept om maatschappelijke conflicten in de kiem te smoren. Ook in het onderzoek van Walberg is sociaal kapitaal een centraal begrip, toegepast op bewonersvereniging 'De IJbrug'. Door middel van participerende observatie, semi-gestructureerde interviews en een inhoudsanalyse van het webforum van de vereniging, heeft ze geprobeerd te achterhalen in welke mate De IJbrug heeft bijgedragen aan de ontwikkeling van het sociale kapitaal van haar leden. Als theoretische achtergrond heeft ze gebruik gemaakt van literatuur over gemeenschapsvorming en (nieuwe) wijken van Putnam, Wellman, Elias en Gans.

Op basis van buurtbetrokkenheid zijn de bewoners in heldere categorieën ingedeeld. De 'nostalgen', waaronder veel pioniers, verlangen naar gemeenschap in de buurt. De 'idealisten' zijn toekomstgericht en hechten meer aan buurtbetrokkenheid. De 'rationalisten' waarderen vooral de functionele kant van de bewonersvereniging, maar zijn zeer gesteld op hun privacy. De 'free riders' zijn amper betrokken bij hun omgeving en leiden een anoniem stadsleven. De nostalgen en idealisten zijn het meest betrokken bij

de werkgroepen en projecten van de IJbrug, maar echte actievelingen zijn er maar weinig. Van groter belang voor sociale binding blijkt het webforum dat door de bewonersvereniging ondersteund wordt. Bewoners komen hierop met elkaar in contact en wisselen informatie uit over de bouw van de huizen, inrichting van de eigen woning en de ontwikkeling van de buurt. Dit leidt soms tot felle discussies die in de loop der tijd beduidend harder worden. Waar bewoners aanvankelijk open en positief reageren,

Gemeinschaftliche gevoelens maken plaats voor buurt- en bloktrots.

is er vanaf 2004 steeds minder begrip voor elkaar. De verandering is volgens Walberg te wijten aan de transitie van dorpsgemeenschap naar een meer anonieme stadsomgeving. In eerste instantie identificeerde men zich sterk met IJburg en werd het gevoel van collectiviteit als wapen ingezet tegen 'common enemies'. Naarmate IJburg groter wordt, gaat men de betrokkenheid bij de buurt steeds meer baseren op ervaringen met directe burens, blokbewoners en buurtbewoners. Gemeinschaftliche gevoelens maken plaats voor buurt- en bloktrots waarbij ten aanzien van de rest van de wijk afstandelijkheid overheerst.

Uit bovenstaande voorbeelden trekt Walberg haar voornaamste conclusie: gemeenschapsvorming vindt enkel plaats op het niveau van het woningblok en de werkgroep. Op het mesoniveau van de buurt heeft sociaal kapitaal enkel effect wanneer de sociale netwerken zich uitstrekken over de gehele buurt, maar dit is in IJburg niet het geval. Een van de oorzaken zijn de figuraties van gevestigden (pioniers) en buitenstaanders (nieuwe bewoners). Vooral de pioniers vormen een gesloten groep. Activiteiten van de bewonersvereniging lijken deze sociale afstand eerder te vergroten dan te verkleinen, omdat deze voornamelijk door de gevestigde bewoners worden geïnitieerd. Een tweede reden is het vrijblijvende karakter van de vereniging. Leden hebben weinig 'face-to-face'-contact, communicatie verloopt alleen via internet en de belangrijkste motivatie om deel te nemen is eigenbelang. Ook wil niemand zich vastleggen, waardoor de continuïteit van de vereniging in gevaar komt.

Walberg maakt met haar grondige onderzoek, waarin ze duidelijk veel plezier heeft gehad, IJburgs verandering van dorp naar stad zeer aanschouwelijk. Ook heeft ze veel werk gemaakt van de presentatie van haar resultaten. Naast een prachtig vormgegeven boekwerkje heeft ze driftig foto's geschoten, die vragen om een tentoonstelling. Op theoretisch vlak zijn wel enkele minpunten aan te merken. Zo wordt nergens tegenwicht geboden aan het denken over buurten als natuurlijke gemeenschappen, terwijl andere studies er al jaren op wijzen dat de stedelijke middenklasse op buurniveau geen behoefte heeft aan sterke banden, omdat ze die elders hebben. De onderzoeksresultaten lijken deze zwakke banden these, onder andere te vinden in het recente werk van Jan Willem Duyvendak over lichte gemeenschappen, te ondersteunen. Concluderend heeft Walberg een zeer degelijk onderzoek afgeleverd, interessant voor iedereen die meer inzicht wil verwerven in de gemeenschapsvorming binnen nieuwe wijken.

Walberg, A. (2005) Burgers aan het IJ – over het ontstaan van een (virtuele) bewonersvereniging en sociale bindingen. Universiteit van Amsterdam.